

Ny design för hushållens konsumtionsutgifter

I de flesta länder används hushållsbudgetundersökningar som ett betydelsefullt underlag till nationalräkenskapernas (NR) hushållskonsumtion och de vikter som definierar produktkorgen i KPI.

SCB:s hushållsbudgetundersökning (HUT) har haft stora problem med bortfall och har därför designats om. Den nya undersökningen kommer dock inte ge tillräckligt detaljerade resultat för KPI och NR.

För att tillgodose NR:s och KPI:s behov har SCB istället startat ett annat projekt, med uppdrag att ta fram en design som i stor utsträckning nyttjar alternativa datakällor, såsom kassaregister- och kortdata. Denna promemoria beskriver den design som nu börjar ta form.

Nämnden inbjuds komma med synpunkter på den nya designen.

1 Bakgrund

Beräkningen av KPI:s vägningstal utgår i huvudsak från konsumtionsbelopp enligt nationalräkenskapernas (NR) privata inhemska konsumtion. Därtill använder prisenheten flera andra källor för en finare nedbrytning än vad nationalräkenskapernas konsumtionsbelopp ger.

SCB:s hushållsbudgetundersökning HUT (*Hushållens Utgifter*) har tidigare utgjort en källa både till de konsumtionsbelopp som NR räknar fram och för den ytterligare nedbrytning av dessa belopp ner till elementäraaggregat som KPI-gruppen gör.

Under 2000-talet har dock HUT-undersökningen dragits med sjunkande svarsandelar. De senaste publicerade resultaten avser 2012. Undersökningen som påbörjades 2016 fick avbrytas, just pga låga svarsandelar.

SCB har mot bakgrund av detta beslutat att välja en annan väg för att mäta hushållskonsumtionen för NR:s och KPI:s behov – en väg som istället i hög grad utnyttjar s.k. nya datakällor, bland annat kassaregister och kortdata.¹

Under 2020 startades ett centralt SCB-projekt bemannat med flera relevanta kompetenser. Projektdeltagarna arbetar inom omsättningsstatistik, KPI, NR och statistisk metod.

Målet är att ta fram en ny design för att mäta hushållskonsumtionen på de områden där HUT:en tidigare använts.

2 Syfte

Syftet med denna promemoria är att beskriva den nya designen som nu börjar ta form. Nämnden inbjuds att komma med synpunkter på denna design.

¹ Parallellt med den nya designen för att tillgodose NR:s och KPI:s behov av detaljerad hushållskonsumtionsstatistik, har SCB också designat om den traditionella HUT-undersökningen. Den senare kommer dock *inte* ge tillräckligt detaljerade resultat för att tillgodose KPI:s och nationalräkenskapernas behov, utan syftar primärt till att tillgodose andra användare. Det är dock inte uteslutet att vissa resultat från den nya traditionella HUT-undersökningen också kan utgöra indata till NR och KPI, alternativt användas som en benchmark för att säkerställa rimligheten i skattningarna.

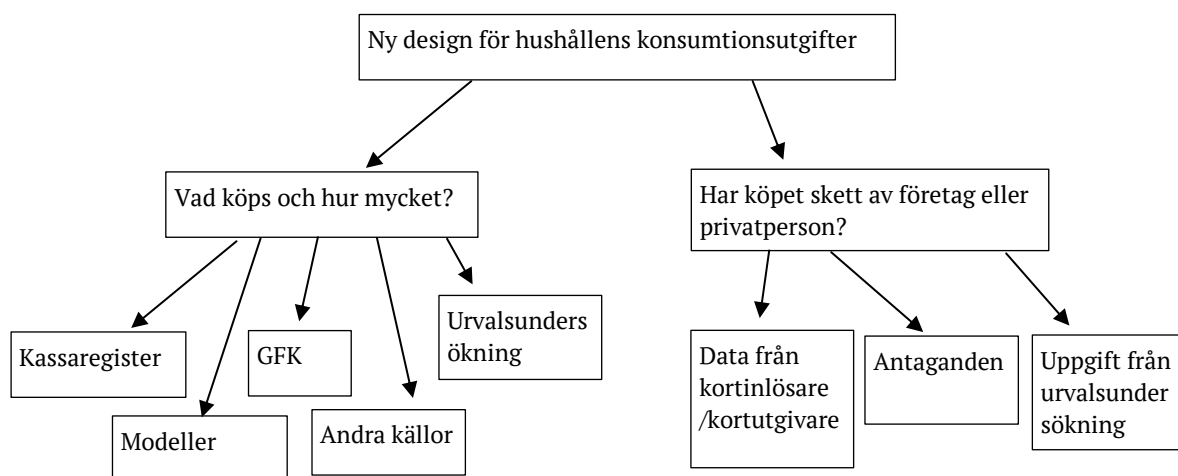
3 Den nya designen

Enligt gällande beräkningsprinciper i NR och KPI behöver den inhemska privata hushållskonsumtionen redovisas nedbrutet enligt COICOP, en internationell klassificering efter ändamål. Därtill behöver KPI en än finare viktfordelning för att kunna väga samman enskilda elementärågregat (lägsta nivån på vilken index räknas)².

I en traditionell hushållsbudgetundersökning tillfrågas *hushållen* hur mycket de konsumerat för, nedbrutet på olika ändamål. I den nya design som syftar till att tillgodose NR:s och KPI:s behov, är källan istället *företagssidan*.

Två grundläggande frågor behöver besvaras för att tillgodose NR:s och KPI:s behov. Dels vilka produkter som köps och hur mycket dessa sålts för (i kronor), dels om dessa köpts av företag eller privatpersoner.

Nedanstående figur illustrerar designen.

Figur 1: Ny design för hushållskonsumtionen.

² Ett sätt att minska behovet av detaljerade vikter vore att definiera betydligt bredare elementärågregat än idag. Formuleringar i den internationella KPI-manualen talar dock emot att gå den vägen: "elementary aggregates should consist of groups of goods or services that are as similar as possible, and preferably fairly homogeneous in construction and content." (IMF et al 2020, s. 175)

3.1 Avgränsningar

Projektet avgränsar sig av resursskäl till att utforma ett sätt att mäta den privata hushållskonsumtionen *inom Sveriges gränser*, oavsett om det är ett svenskt eller utländskt hushåll som konsumerat. Det är denna del av hushållskonsumtionen som NR idag redoviserar nedbrutet på ändamål.

Någon design för att mäta och bryta ned svenskars konsumtion i utlandet, via turism eller e-handel, ingår därmed inte i projektets uppdrag. Det ingår inte heller att försöka skatta konsumtionen inom Sverige som utländska hushåll står för (via turism eller e-handel).

Avgränsningen är i linje med den så kallade *domestic*-principen för KPI, men avviker från HIKP:s rekommendation att inkludera s.k. *cross-border-transactions*, t.ex. produkter som köps via e-handel från ett annat land. Enligt HIKP:s rekommendation ska konsumtion som sker när ett svenskt hushåll köper en produkt via e-handel från ett utländskt företag hänföras till svenska HIKP:s vikter.

3.2 Vad köps och för hur mycket?

3.2.1 Kassaregisterdata

En viktig byggsten för att besvara frågan om *vad* som köpts är kassaregisterdata.

Det är inom överskådlig framtid dock inte möjligt att inhämta och använda kassaregisterdata från alla svenska företag. Det tar nämligen tid att kontakta, upprätta avtal med och utforma en IT-lösning för varje enskild aktör. Datafilerna från aktörernas system ser olika ut vilket medför att särskilda skript behöver utformas för varje aktör. Projektet bedömer att kassaregisterdata främst är lämpligt för stora aktörer. En annan lösning behövs i synnerhet för branscher med många små företag.

Redan idag finns detaljerad kassaregisterdata från runt tjugo företag och två myndigheter på enheterna för prisstatistik respektive näringslivets struktur. Fler företag håller på att kontaktas enligt en prioriteringslista. Prioriteringslistan är en kompromiss mellan prisenhetens och projektets önskemål.

För att komma framåt snabbare har SCB även köpt aggregerad kassaregisterdata för större delen av hemelektronik- och vitvarubranschen från marknadsundersökningsföretaget GfK.

3.2.2 Urvalsundersökning

SCB:s undersökning *Företagens ekonomi* (FEK) används redan idag som underlag till NR:s beräkningar. I denna samlas omsättningsuppgifter in, i

viss mån nedbrutet på olika produktkategorier. Detaljeringsgraden är dock inte tillräcklig för att tillgodose NR:s och KPI:s behov.

För att även täcka företag där kassaregisterdata inte är en framkomlig väg, utreder projektet möjligheten att starta en urvalsundersökning som skulle ge en mer detaljerad nedbrytning. Denna måste designas med uppgiftslämnarbördan i åtanke, givet SCB:s kraftsamling att halvera uppgiftslämnarbördan.

En väg vore att samarbeta med leverantörer av system för ekonomiadministration. Projektet har inlett en dialog med dessa leverantörer för att utreda möjligheten till s.k. maskin-till-maskinlösningar. Med en sådan lösning skulle uppgiftslämnaren via en knapptryckning i ekonomisystemet kunna skicka in den data som SCB önskar, utan att behöva fylla i någon enkät.

Projektet för också en dialog med Skatteverket. Enligt ett kommande lagkrav, som nu är på remiss hos en EU-instans och som sannolikt börjar gälla 2027, måste alla kassasystem kunna generera en standardiserad XML-fil. Den består av en detaljerad lista över bland annat antal sålda produkter, pris och betalsätt. En möjlig väg vore att SCB samarbetar med Skatteverket och branschorganisationen som samlar leverantörer av ekonomisystem för att utforma en teknisk lösning som gör det möjligt att hämta data.

Beslut om en ny urvalsundersökning är ännu inte fattat.

3.2.3 Modeller och andra källor

För betydande delar av hushållskonsumtionen finns redan tillfredsställande källor. Det handlar till exempel om boendekostnader, energiförbrukning samt hälso- och sjukvård. Andra källor kan t.ex. vara uppgifter om nyregistrerade bilar från Trafikverket och Spelinspektionens uppgifter om spel och vadhållningsverksamhet.

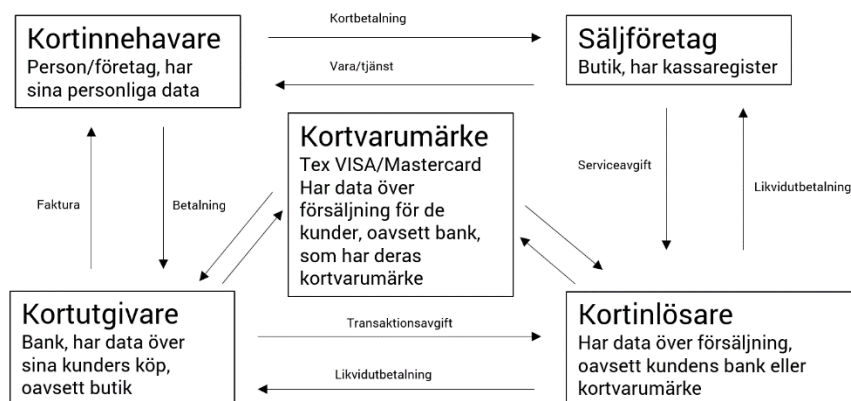
3.3 Har köpet skett av företag eller privatperson?

I kassaregisterdata saknas allt som oftast en variabel för om ett hushåll eller företag faktiskt köpt produkten. Projektet behöver därför föreslå ett alternativt sätt att göra denna klyvning.

3.3.1 Kortdata

Det vanligaste betalsättet i fysisk butik är idag ett betalkort. I en undersökning om betalningsvanor från Riksbanken (Riksbanken, 2021) ställdes frågan ”Hur betalade du vid ditt senaste köp i butik?”. Av respondenterna svarade 87 procent att köpet gjorts med kort (kredit eller debet). Motsvarande andel för de som gjort ett köp över 500 kronor var 94 procent.

Projektet har utrett möjligheten att använda kortdata för att klyva försäljningsdata (från kassaregisterdata eller urvalsundersökningen) på företag och hushåll. Ett första steg kopplat till detta var att förstå hur systemet för kortbetalningar ser ut. I figur 2 visas en schematisk skiss över aktörer och flöden vid kortbetalning.

Figur 2: Svenska kortbetalningssystemet.

Projektet har haft möten med ett antal betalkortsaktörer. Efter dessa möten förefaller kortinlösare vara det mest framkomliga spåret, sett till viljan att dela med sig av data och att de är få till antalet jämfört med kortutgivarna.

Data på aggregerad nivå har erhållits från den största kortinlösaren (Swedbank Pay, täcker 50-60 procent av alla kortköp i Sverige). Kortinlösarna har olika stora marknadsandelar i olika branscher och projektet bedömer det därför som nödvändigt att få data även från övriga aktörer.

Projektet har också erhållit data från en aktör på kortutgivarsidan.

Datamaterialet från såväl kortinlösare som kortutgivare består i grunden av korttransaktioner, men information om vilka produkter som köpts saknas. Däremot kan transaktionerna aggregeras på MCC-kod (*merchant category code*), vilket närmast kan beskrivas som en branschklassificering. Det finns också en variabel för om kortet tillhör ett företag eller en privatperson.

Projektet bedömer att denna information tillsammans med andra källor och antaganden skulle kunna användas för att klyva försäljningsdata på hushåll och företag.

3.3.2 Andra digitala betallosningar

Projektet har även haft möten med ett flertal andra aktörer som erbjuder digitala betallosningar. Flera av dessa aktörer har data, men det behöver

utredas vidare om denna kan användas för att klyva försäljningsdata på hushåll och företag.

3.3.3 Uppskattad andel köp från hushåll

I den befintliga FEK-enkäten tillfrågas uppgiftslämnaren om hur stor andel av köpen som skett från hushåll kontra företag, men uppdelningen sker enbart på företagets nettoomsättning. Kvaliteten på dessa svar varierar. Många gånger är svaren endast gissningar. Det går dock att argumentera för att uppgiftslämnarens gissning troligtvis är bättre än SCB:s gissning.

Med den här typen av skattningar skulle hushållens andel kunna fördelas på enskilda produktgrupper genom en regressionsanalys. Variationen i försäljningsandelar hos en produktgrupp skulle kunna förklaras av variationen i hushållens och företagets andelar av total försäljning. En varugrups budgetandel kan antas vara olika för hushåll respektive företag.

Erhålls data direkt från ekonomisystemen kan eventuellt ytterligare möjligheter uppstå.

4 Frågor till nämnden

- Vad tycker nämnden om den design som nu börjar ta form? Är projektet på rätt spår?
- Finns det ytterligare idéer för att mäta hushållskonsumtionen som bör utredas utöver de som beskrivs i denna promemoria?
- Vilka risker och utmaningar ser nämnden med den väg SCB valt att gå?

5 Referenser

Riksbanken 2021, *Så betalar svenskarna 2020*, Tillgänglig online:
<https://www.riksbank.se/sv/betalningar--kontanter/sa-betalar-svenskarna/sa-betalar-svenskarna-2020/> [2021-05-11]